

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

חֶקֶת תַּשְׁס"ח פֶּרֶשֶׁת שְׁבוּעָה

שְׁלֹשֶׁת הַהֲתַנַּגְשׁוּיּוֹת עִם עֵמֶלֶק - לָמָּה? הֲרֵב אֲרַנְיִידָךְ, רֹאשׁ כּוֹלֵל "אֶרֶץ חֶמְדָּה"

הכתוב בפרשתנו מספר:
"וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶרְדָּה יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי" (במדבר כ"א א).
וברש"י ביאר:
"וישמע הכנעני שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וכו' ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות".
עוד הוסיף רש"י:
"יושב הנגב - זה עמלק שנאמר (במדבר י"ג) עמלק יושב בארץ הנגב ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שישראל יהיו מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר נתן תתן את העם הזה בידי".
המדרש מספר לנו את הסיפור הבא:
"ובשעה שנחתמו אותן האגרות ונתנו ביד המן, ויבא שמח הוא וכל בני חבורתו, ופגעו במרדכי שהוא הולך לפניו, וראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר ורץ מרדכי אחריהם, וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי תינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך א"ל (משלי ג') אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא, פתח השני ואמר אני קריתי היום ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר (ישעיה ח') עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל, פתח השלישי ואמר (שם /ישעיהו מ"ו) ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט, כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה, אמר לו המן מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו, אמר על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו" (אסתר רבה (וילנא) פרשה ז)
הגאון מוילנא בספרו "דבר אליהו" על מגילת אסתר, מבאר מה המיוחד בשלשת הפסוקים הללו. הרי ישנם הרבה מקראות העוסקים בהצלת ישראל?
מסביר הגר"א, שלש פעמים בא עמלק על ישראל, הראשונה בפרשת בשלח "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים". השנייה בפרשתנו שבה פתחנו דברינו, והשלישית בזמן המן בן המדתא האגגי. על שלשתם רמזו התינוקות בפסוקיהם:
א. "אל תירא מפחד פתאום", זוהי הופעת עמלק פתאום בפרשת בשלח.
ב. "עוצו עצה ותופר" כנגד ההופעה בפרשתנו שהתחכמו ומצאו עצה לדבר בלשון כנענית והקב"ה הצילנו והופרה עצתם.
ג. "ועד זקנה אני" כנגד המן שטען לחכמי האומות שאמנם בעבר הקב"ה הציל את ישראל מהאומות אבל עכשיו "כבר הוא זקן".
שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף היכלו וכו'.
נראה שישנה סיבה אחת שרשית להופעת עמלק הקושרת את שלשת המקרים.
בגמרא (סנהדרין צט ע"ב) מובא, שעמלק הוא צאצא של תמנע פלגש אליפז. היא היתה בת מלכים ובקשה להתגייר ונדחתה ע"י כל האבות ויצא ממנה עמלק. [עיינו בתוס' יבמות דף קט ע"ב ד"ה: רעה אחר רעה שהוכיח מכאן שאם הגרים מתאמצים להתגייר יש לנו לקבלם]. באור הענין הוא שגרות משמעותה התעוררות עצמית של המתגייר להכרה באלויות ורצון גדול להתדבק בשכינה דרך הצטרפות והתחברות לעמו עם ישראל. לכן דחייתה של תמנע גרמה להופעת עמלק, שנלחם נגד ישראל, בכל פעם שעם ישראל זקוק לאותה התעוררות עצמית של דבקות בשכינה. כעין מידה כנגד מידה. בגלל שהאבות לא קלטו התעוררות זו, בכל פעם שישראל זקוקים להתעוררות עצמית שכזו זרעה של תמנע נלחם בנו.
נסביר זאת בהקשר לשלשת התקפותיו של עמלק:
על מלחמת עמלק ברפידים מובא ברש"י בשם המדרש:
"משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראת את אבא. אמר לו אביו איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו".
אם כך, עמלק מגיע כדי להזכיר לנו את הקשר והדבקות בשכינה.

בפרשתנו, שואל המדרש "וישמע הכנעני" מה שמועה שמע ובה? שמע שמת אהרן והסתלקו ענני הכבוד, לפני הכניסה לארץ, הקב"ה רוצה מאתנו את ההכנה והעמל בעצמו, הסתלקות מנהיגות המדבר וענני הכבוד, והצורך לאזור כוחות עצמיים הם הרקע המחודש להופעת עמלק.

על ימי מרדכי ואסתר, חז"ל אומרים "אסתר מן התורה מנין שנאמר "אסתר אסתיר פני" ". יש הסתרת פנים כדי שעם ישראל יגיע בכוחות עצמו ל"הדר קבלוה בימי אחשוורוש". לקבלת תורה לא מתוך קולות וברקים, לא מתוך "כפה עליהם הר כגיגית" אלא מרצונם. שוב מתעורר הקטרוג של דחיית תמנע, כמחוסם להתעוררות עם ישראל.

גם בדורנו, לקראת הגאולה והתחדשות עם ישראל בארצו, סבלנו מהופעת "עמלקיות" איומה.
נקוה שנוכח בקרוב להתעוררות עצמית גדולה ע"י קירוב נדחי ישראל, כמובטח לקראת הגאולה השלימה.

מוקדש לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626
Email: info@eretzhemdah.org

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org
www.yeshiva.org.il

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה. המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

מיהם עדים כשרים - חלק ב

הרב יואב שטרנברג

בגליון זה נעסוק בהסבר מדוע הנוגע והנוטל שכר פסולים להעיד.

טעם פסול נוגע

הגמרא במסכת בבא בתרא (מד:) אומרת, שאם ראובן מכר שדהו לשמעון, ובא לוי וטוען שהקרקע שביד שמעון גזולה והיא שייכת לו, אין ראובן יכול להעיד לטובת שמעון. הטעם הוא, שלראובן יש אינטרס שהקרקע תישאר ביד שמעון, כדי שאם יבואו המלווים של ראובן, יוכלו לגבות משמעון את הקרקע בחובם. אם לא יהיה ראובן בבחינת 'לוה רשע ולא ישלם'.

הר"י מיגאש שואל, מדוע אומרים שראובן נוגע – וכי ראובן מעדיף להיות עד שקר, מאשר להיות 'לוה רשע ולא ישלם'?! – הרי בכל מקרה הוא רשע!

הר"י מיגאש מתרץ שני תירוצים: **התירוץ הראשון** הוא, שפסולו של נוגע איננו מחשש שמא הוא משקר, אלא הנוגע דינו כקרוב. וכשם שקרוב פסול לעדות, אף כשאין חשש שישקר, כך גם הנוגע פסול.

התירוץ השני הוא, שראובן מעדיף להיות עד שקר, שרק הקב"ה יודע על רשעתו, מאשר להיות רשע בעיני הבריות. תירוץ זה מניח, שעד הנוגע, פסול לעדות מחשש שישקר. ואף שסתם עד אינו חשוד לשקר, כתב הרא"ש (מכות פרק א סי' יג) בשם הראב"ד, שעד הנוגע נחשב כבעל דין, ובעל דין חושדים שישקר.

האחרונים התקשו בתירוץ הראשון של הר"י מיגאש, שפסול נוגע הוא מטעם קרוב – כיצד מועילה הודאה של אדם לחובת עצמו, הרי הוא כנוגע, ונוגע פסול להעיד מדין קרוב? ואמנם, השי"ך (חוי"מ סי' לו סק"א) כותב, שכאשר הנוגע מעיד לרעת עצמו, הוא אינו נוגע, ושוב אינו קרוב. אבל למעשה, השי"ך עצמו כותב, שהטעם העיקרי לפסול קרוב הוא מטעם חשש משקר, וכן כתבו גם הסמ"ע (שם סק"א) ונתיבות המשפט (שם סק"א).

אחת ההשלכות הנובעות מטעמי הפסול של העד קשורה לדיני שטרות. מה דינו של שטר שחתום עליו עד, שבזמן החתימה היה עד כשר וכעת הוא עד פסול? אם הפסול הוא מגזירת הכתוב, כדוגמת פסול קורבה, הרי בזמן שנחתם השטר היה השטר כשר, ולכן גם עכשיו השטר כשר (בבא בתרא קנט.), אולם אם הפסול הוא מחשש משקר, יש לחשוש שמא השטר לא נחתם בזמן הכתוב בו, אלא מאוחר יותר, כאשר העד כבר היה פסול, והעד שיקר וכתב זמן מוקדם שבו הוא עוד היה כשר.

נוטל שכר להעיד

המשנה במסכת בכורות (מט.) אומרת, שמי שנוטל שכר להעיד, עדותו בטלה. הטעם לכך הוא, שעדות היא מצוה, ואדם מצווה לעשותה בחינם. חכמים קנסו את מי שמשלם לעד, שעדותו תהיה בטלה. אמנם, אין דינו של הנוטל שכר להעיד כדין כל עד פסול, שכן, אם יחזיר העד את הכסף שקיבל, חוזרת עדותו להיות כשרה (שולחן ערוך חושן משפט סימן לד סעיף יח).

כאמור, פסול הנוטל שכר להעיד הוא רק מדרבנן. אולם, נתיבות המשפט (סי' לד סק"י) סבור, שכאשר העד נוטל שכר מאחד מבעלי הדין בלבד, פסולו מן התורה. הפסול מדרבנן של הנוטל שכר להעיד, מתייחס למי שנטל שכר משני הצדדים בשווה, שאז הוא אינו נוגע, אבל מדרבנן עדותו פסולה.

לעומת זאת, לדעת קצות החושן (סי' לד סק"ד), גם אם העד מקבל שכר רק מצד אחד, הוא פסול רק מדרבנן. הוא אינו נקרא נוגע, כיוון שאין הנגיעה מתייחסת לתוכן העדות, אלא הנגיעה היא לעצם היותו מעיד. העד פסול מן התורה רק כאשר הנגיעה מתייחסת לתוכן העדות.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

Buenos Aires, Argentina

בואנוס איירס, ארגנטינה

אייר תש"ס

צדקה להצלת בן, לזוג שהאב יהודי והאשה איננה יהודיה

שאלה:

משפחה שחיה בעירנו, איבדה את בתה בת השנה במהלך ניתוח לב. מדובר בזוג של יהודי וגויה. לאחר האסון הם החלו להתקרב לקהילה, ומגיעים כמעט בכל שבת לבית הכנסת. לפני שידענו שהאשה היא גויה, כבר קירבנו אותם מאוד, והם התארחו ומתארחים בבתים בשבתות. לפני זמן לא רב התגלה שהילד שנשאר להם, בן 4, סובל ממום בלב וצריך לעבור ניתוח בצורה דחופה ביותר. האם יש להרתם לעזרה כספית במקרה הזה? המדובר הוא במבצע קהילתי כדי לאסוף עשרות אלפי דולרים. המצב הכלכלי בקהילה כאן אינו טוב, וכל מבצע כזה עלול להפחית מתרומות אחרות, שהלואי שלא נצטרך, לעזרה ליהודים אחרים. עד עתה אין כיוון רציני של גיור, מצד האם, מכיון שאין לה כוונה לשמור מצוות. אם צריך להירתם למבצע, האם צריך לפרסם שהילד אינו יהודי? הדבר יביא בודאי ליחס לא פשוט מצד נותני התרומות.

תשובה:

בשאלתך יש לדון בנושאים מספר:

- א. האם ישנו חיוב או היתר לתת צדקה ליהודי ש"מומר" לנישואי-תערובת;
- ב. האם ישנו חיוב או היתר לתת צדקה לילד מאב יהודי ונכרית;
- ג. מה צריכה להיות הגישה לשאלה מבחינת השיקולים הציבוריים של העניין;
- ד. באם נכריע שיש לערוך את המגבית, האם יש לידע את אנשי הקהילה שהילד איננו יהודי.

א. הגדרתו ההלכית של יהודי זה היא "מומר לתיאבון", ונחלקו פוסקים בשאלה, אם ישנו חיוב לפדות "מומר לתיאבון" ואם לתת לו צדקה¹. גם לסוברים שאין חיוב לפדותו, מותר לפדותו "לפנים משורת הדין"². לכן מותר לתת לו צדקה ויש בכך משום מידת חסידות. צורך זה של רפואת בנו, אף שאיננו קרוי בנו, מבחינה הלכית אינו גרוע מן הצורך בסוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו - שנותנין למי שרגיל בכך³.

ב. מפרנסין עניי אומות-העולם עם עניי ישראל, ואפילו כשבאים לבדם, גם אם כתוצאה מכך יתנו פחות לעניי ישראל⁴. ויש הרואים את הילד הנדון כ"גר תושב" שמצוה להחיותו⁵.

ג. אמנם יתכן שבמקום אחר ובנסיבות אחרות היה צריך להרחיק יהודי זה ובנו מן הקהילה ולא לנהוג כלפיהם שום קירוב - משום "מגדר מילתא"⁶, אך נראה שבמקומכם ובמיוחד בסיטואציה המורכבת שתארת בשאלתך, שהזוג וילדם כבר התקרבו לקהילה ומבקרים בבית-הכנסת כל שבת, התנכרות כלפיהם בשעה קשה זו תיתפס כאכזריות ותגרום לחילול השם. ומאידך התנהגות של חסד כלפיהם עשויה לגרום להתקרבות שלמה מצדם ואולי אף לגיור אמיתי של האם או לפחות של הילד⁷. לכן נראה שיש ללכת ב"דרכי נועם" ולערוך מגבית בקהילה להצלת הילד. וז"ל רמב"ם "אפילו העכו"ם צו חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתיהם עם מתי ישראל ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל - מפני דרכי שלום, הרי נאמר 'טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו' ונאמר 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'⁸.

ד. אמנם נראה שיש לידע את התורמים שהאם והילד אינם יהודים, ולהסביר להם שאף-על-פי-כן מצוה לתרום, וזאת משתי סיבות:

1. לפי פסק רמ"א אין חייבים לתת צדקה למומר לתיאבון, ולכן ודאי שאי-אפשר לכפות על הציבור לתת באמצעות העלמת העובדה שהנצרך הוא "מומר לתיאבון". גם נראה שאי-אפשר לכפות על אנשים לתת צדקה לשאינם-יהודים, אף-על-פי שישנה הוראה לכל אחד לתת מפני דרכי שלום.
2. נראה שיש לחשוש, שאם הרב עורך המגבית לא יידע את התורמים, ולבסוף הדבר יודע להם ממקור אחר, תיפגע אמינותו של הרב, ויש לחוש שכאשר יערוך בפעם אחרת מגבית, ימנע עצמו הציבור מלתת, ועל הרב לשקול בחכמתו, כיצד לידע את התורמים.

נתפלל שבאמצעות היחלצות הקהילה לעזרתם בשעת דחקם יקבלו עליהם הזוג הנ"ל עול מלכות שמיים ועול מצוות בשלמות, ויקוים בנו "אני ד' רופאך"⁹.

- ¹ דעת ה"יראים" (סי' קנו ו"בית יוסף" בדעת רמב"ם - שאין חיוב לפדותו, וכן פסק רמ"א (שו"ע יו"ד סי' רנא ס"ב), ודעת התוס' (מסכת ע"ז כו ע"ב ד"ה אנל) שמחויבים לפדותו וכתב הגר"א (שם סי' רנא סק"א) שכן עיקר.
- ² "יראים" וגר"א (שם) ע"פ הסוגיא בגיטין (מז ע"א) שרי' אמי רצה לפדות מומר לתיאבון, ועיין ב"פתחי תשובה" (שם סק"א) שמביא בשם שו"ת "חות יאיר", שיש לפדות גם גנב מפורסם, ואפילו רוצח.
- ³ כתובות (דף סז ע"ב), ושו"ע יו"ד (סי' רנ סעיף א).
- ⁴ גיטין (סא ע"א), וכתבו רשב"א, ריטב"א ור"ן שם ע"פ הירושלמי שהוא הדין אם באים עניי אומות העולם לבדם, וכן פסקו הטור, ב"ח, ש"ך וט"ז (שו"ע יו"ד סי' קנא), וכתב ה"פרישה" (שם אות כא) שיש לתת אפילו אם כתוצאה מכך יתן פחות לישראל.
- ⁵ עיין "מלומדי מלחמה" לגרני"א רבינוביץ (עמ' 145) שיש לראות את כל מי שמקיים שבע מצוות בני נח מפני שהקב"ה צוה כן בתורה כגר תושב לעניין כל דיני גר תושב, ורק לעניין להושיבו בארץ צריך קבלת בית-דין.
- ⁶ עיין רמב"ם (הלי' איסורי ביאה פ' יב הלי' ו - ח) בעניין חומרת האיסור של הבועל ארמית והתוצאות הנגרמות מכך.
- ⁷ עיין ב"מראה הבזק" (ח"א תשובה עח, מג 1 במהדורה הראשונה; וחלק ג תשובה פו).
- ⁸ רמב"ם (הלי' מלכים פרק י הלכה יב). ויש שדורשים, שלכן נתקן לומר דוקא "אשרי" שבו מופיע הפסוק "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", ולא נתקן לומר את "הללויה אודה ד' בכל לבב", כי שם נאמר רק "טרף נתן ליראיו", ואכמ"ל.
- ⁹ שמות טו, כו.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנר י"ד הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)